CZU:821.135.1.09
https://doi.org/10.52505/filomod.2022.16.34

O CUTEZĂTOARE ȘI FASCINANTĂ RESCRIERE A UNUI CANONIC BASM ROMÂNESC

Sergiu COGUT

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1330-0833
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău

A Daring and Fascinating Rewriting of a Canonical Romanian Fairy Tale

Abstract. *The author of the article proposed to highlight the advantages of returning to Ion Creangă's writings by elucidating their importance as sources of inspiration for contemporary prose writers who publish valuable works rewriting the famous creations of the Romanian classic. Such an indisputable achievement in the context of Romanian prose of the last decades is the novel that came out in 2004 and is entitled „Relatare despre Harap Alb” („A Report about Harap Alb”) by Stelian Țurlea, a prolific author that has dozens of books on his record, but who, surprisingly, does*

not feature in the recent histories of Romanian literature (*„The Critical History…*" *of Nicolae Manolescu and that of Mihai Iovănel which covers the time segment between 1990 and 2020*), *although he is the holder of several literary awards*, *including the one from 2005 which was awarded for this exceptional rewriting*, *in a postmodern register*, *of the Crengian fairy tale about Harap Alb*. *Thus*, *is emphasized and motivated the necessity to valorize the Crengian literary heritage*, *but also that of recognizing the merits of the novelist Stelian Țurlea by highlighting his contribution and his position in the landscape of current fiction*.

Keywords: *fairy tale*, *classic writer*, *rewriting*, *novel*, *postmodern*, *history of Romanian literature*.

Rezumat. *Autorul articolului și-a propus să reliefeze avantajele revenirii la scrierile lui Ion Creangă prin elucidarea importanței acestora ca surse de inspirație pentru prozatorii contemporani ce publică opere de valoare prin care rescriu celebrele creații ale clasicului român*. *O astfel de realizare incontestabilă în contextul prozei românești a ultimelor decenii este romanul apărut în 2004 și intitulat „Relatare despre Harap Alb" al lui Stelian Țurlea*, *un autor prolific*, *având la activ zeci de cărți*, *dar care*, *în mod surprinzător*, *nu figurează în recentele istorii ale literaturii române* (*„Istoria critică…" a lui Nicolae Manolescu și cea a lui Mihai Iovănel care vizează segmentul temporal cuprins între 1990 și 2020*), *deși este deținătorul mai multor premii literare*, *printre care și cel din 2005 ce i-a fost decernat pentru această excepțională rescriere*, *în registru postmodern*, *a basmului crengian despre Harap Alb*. *Astfel*, *este accentuată și argumentată necesitatea valorificării moștenirii literare crengiene*, *dar și cea a recunoașterii meritelor romancierului Stelian Țurlea prin evidențierea contribuției sale și poziției ce îi revine în peisajul beletristicii actuale*.

Cuvinte-cheie: *basm*, *scriitor clasic*, *rescriere*, *roman*, *postmodern*, *istorie a literaturii române*.

Înainte de a trece la analiza propriu-zisă a romanului căruia îi vor fi consacrate paginile de mai jos, e necesar, credem, să ne exprimăm nedumerirea legată de regretabila absență a numelui celui care l-a scris din *Istoria literaturii române contemporane*: *1990-2020* a lui Mihai Iovănel. Acesta nu este măcar menționat nici în monumentala *Istorie critică…* a lui N. Manolescu și nici nu figurează în *Dicționarul de scriitori români* elaborat de Cătălina Mărănduc și apărut în 2007. Este vorba de Stelian Țurlea, un autor prolific din spațiul literelor românești. Născut la 6 ianuarie 1946, el s-a afirmat și s-a impus ca un scriitor destul de productiv, care a publicat până acum optsprezece romane, zece cărți de publicistică, nouă cărți pentru copii și două traduceri. Ovidiu Pecican precizează și el, în cele câteva pagini despre opera lui Țurlea *Trei femei*, că autorul e „un scriitor de cursă lungă, având la activ cicluri narative pentru copii, romane detective și proze ample *main stream*, alături de jurnale de călătorie, reportaje și jurnalism de televiziune" (Pecican, 2012, p. 65). De asemenea, acesta îl citează pe Ștefan Agopian

care, referindu-se la producția literară a lui Țurlea, o apreciază astfel: „Un palmares impresionant", dar, relevă în continuare, „autorul a rămas într-un con de umbră. Poate că tocmai abundența editorială să fi trezit neîncrederea cititorilor. La fel au pățit, în interbelic, Cezar Petrescu și apoi, Radu Tudoran, cu toate că ambii au scris cel puțin câte o carte extraordinară, *Fram*, *ursul polar*, primul și *Toate pânzele sus!*, al doilea" (Pecican, 2012, p. 65-66). Ne raliem și noi opiniei exprimate de același Ov. Pecican care remarcă: „Datorită cantității, dexterității și a diversității producției sale românești (caracteristică proiectelor ample de creație, tip Balzac și Dumas-tatăl), se simte nevoia – mai acută decât în cazul altor prozatori – unei situări a lui Stelian Țurlea în peisajul actual al beletristicii noastre" (Pecican, 2012, p. 66-67). De altfel, activitatea sa literară a fost apreciată prin următoarele premii: Premiul Uniunii Scriitorilor pentru literatură pentru copii (2003), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor (2006), Premiul Asociației Scriitorilor din București (2007) și Premiul *Flacăra* pentru literatură (2011). Romanul său la care ne vom referi în continuare a apărut în 2004 și a fost distins cu Premiul Asociației Editorilor din România pentru literatură pentru copii la Târgul de carte Bookfest din 2005, iar în 2014 a văzut lumina tiparului a doua sa ediție. Se intitulează *Relatare despre Harap Alb* și chiar din titlu se prezintă ca o rescriere a genialului basm crengian. Merită să remarcăm, în acest sens, că reputatul profesor, critic și prozator Mihai Zamfir a formulat, cu nu prea multă vreme în urmă, o incitantă provocare pentru scriitorii români de azi: „Ce-ar fi dacă, în loc de a lansa pe piață noutăți dubioase, ne-am consacra rescrierii capodoperelor? Dacă am actualiza, în felul nostru, arta medievală a copierii comentate, a scrisului în palimpsest? Ce-ar fi dacă cititorul ar ști din capul locului la ce să se aștepte atunci când deschide romanul?" (Țurlea, 2014, p. 307). În anul apariției cărții lui Țurlea despre Harap Alb, Dan Stanca preciza în legătură cu ea că „pare un fel de sinteză a literaturii" de până atunci a scriitorului, menționând totodată: „Ne lasă impresia că se adresează copiilor, totuși prin gravitatea unor pagini iese din perimetrul ficțiunii inocente" (Țurlea, 2014, p. 307). La rândul său, Liviu Antonesei subliniază și el: „În ciuda punctului de plecare și a experienței autorului în acest domeniu, țin să precizez, de la bun început, că nu este o carte pentru copii, ci una pentru adulți, mai mult chiar, una pentru adulți inteligenți, cultivați și, nu mai puțin, foarte rafinați" (Țurlea, 2014, p. 311). Iar binecunoscutul critic Alex Ștefănescu o apreciază drept o „fermecătoare rescriere, în registru postmodern, a basmului" (Țurlea, 2014, p. 305) clasicului literaturii noastre. E cazul să amintim că în 2007 Stelian Țurlea mai publică un roman la fel inspirat dintr-un basm și anume *Greuceanu*. *Roman* (*cu un*) *polițist*. Iar în ceea ce ține de rescrierea creațiilor lui Ion Creangă, considerăm că trebuie menționat și romanul *Învoiala* din 2016 al regretatului prozator George Bălăiță care, potrivit cercetătoarei Ana-Maria Cornilă-Norocea, „exploatează potențialul rescriptibil al *Poveștii lui Stan Pățitul*" (Cornilă-

Norocea, 2019, p. 533), ea remarcând de asemenea următoarele: „Spre deosebire de Țurlea, ce deplasează scenariul dincolo de granițele specificului etnic, George Bălăiță construiește o lume rurală autentic românească, din care nu se exclude, bineînțeles, inserția fabulosului, derivat din imaginarul popular, dublat de notele fantasticului de extracție cultă. Vocea lui Creangă se resimte mai puternic decât în creația lui Țurlea, fără ca spiritul omniprezent al acestui autor de secol XIX să altereze viziunea originală și fascinantă a scriitorului postbelic" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 533). Cu referire la romanul lui Bălăiță, aceeași exegetă relevă că acesta, ca și sursa sa de inspirație, „imaginează spațiul satului românesc ca un loc al demonofaniei și al conviețuirii pașnice (ba chiar utile) dintre om și diavol. Termenii slujirii sunt inversați: omul este de data aceasta stăpânul ce dispune de forțele (constructive, benefice) ale slujitorului său infernal" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 533).

Dar să revenim la *Relatare despre Harap Alb*. Din start se impune atenției faptul că din ceata de voinici legendari care îl însoțesc pe protagonist în peripețiile sale (Setilă, Flămânzilă, Ochilă, Gerilă, Păsări-Lăți-Lungilă) în romanul lui Țurlea mai face parte unul și anume Vorbilă care îi califică pe ceilalți drept „hoaște bătrâne fără de care nu cred că viața ar avea vreun rost" (Țurlea, 2014, p. 17). El și este cel care scrie și povestește toate prin câte trec personajele cărții. De asemenea, aflăm că el a scris anterior un număr de piese pentru Shakespeare, după cum precizează singur, împreună cu Christopher Marlowe: „Până atunci scrisesem împreună vreo patru-cinci piese de teatru și, cam despre toate, lumea știa că sunt numai ale lui. Era prea de tot, deși la o adică tot ce ne interesa era să căpătăm și noi câțiva bănuți, ceea ce se întâmpla, l-aș mânia pe Cel de Sus să spun altminteri. Dar într-o seară de beție, înainte să plece să-și înece amarul în poala unei femeiuști care-l aștepta noapte de noapte, fără alt client, Marlowe mi-a plâns pe umăr, înjurându-l cumplit pe Shakespeare că ne ia toată gloria și mi-a spus că nu-l mai interesează nici măcar *Tragica istorie a doctorului Faust*, la care trudisem amândoi ca descreierații vreme de doi ani, și că o să-i dea lui Will și piesa asta să se-mpăuneze cu ea" (Țurlea, 2014, p. 8-9). După care el evocă și momentul uciderii poetului englez: „…eram mai mulți într-o tavernă la Deptford, s-a iscat o ceartă în legătură cu plata băuturii și, în încăierarea care a urmat, Ingram Friser l-a înjunghiat pe Christopher Marlowe și au încercat să dea vina pe mine, cel mai mânjit cu sânge. Nu mai conta că mă văzuseră cum îl luasem în brațe, vrând să-l salvez, era destul că mă auziseră înjurând și bănuiau că aveam un dinte contra lui…" (Țurlea, 2014, p. 9). Ana-Maria Cornilă-Norocea menționează în legătură cu Vorbilă că e o „figură memorabilă, pitorească. Prin intermediul său, se denunță condiția povestitorului. El este, putem spune noi, cu o parafrază după titlul unui studiu dedicat basmelor de Viorica Nișkov, «cât povestește». Și povestește enorm, într-un discurs fluviu, atotcuprinzător" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 507). Iar în altă parte despre el se specifică: „Povestitorul imaginat de Țurlea devine

o figură arhetipală, protagonist și martor al atâtor episoade din destinul lumii; el este un erudit și un inițiat, cu vocația exhaustivității: «Am aflat atâtea și am făcut atâtea în veacul ăsta nebun că, de-ar fi să le povestesc n-ar încăpea într-o carte groasă cât Cartea Cărților, iertate-mi fie cutezanța și blasfemia» (…) Vorbilă e contemporan cu marile evenimente și se arată sensibil la ele; asistă, de exemplu, la înmormântarea lui Henric VIII și la încoronarea reginei Elisabeta. Ca un adevărat om al Renașterii, cunoaște călători, cărturari, vizionari, oameni de știință, personalități care au marcat soarta umanității. Îi cunoaște pe Newton, Copernic, Magellan, pe Nostradamus, pe Johannes Honterus, care a pus la noi bazele primului gimnaziu și ale primei biblioteci" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 512-513). Remarcăm că îl cunoaște și pe Cervantes, după cum singur precizează: „Unele isprăvi i le-am spus castilianului Don Miguel de Cervantes Saavedra, căruia de uimire îi ieșeau ochii mici din orbite, în timp ce-și mângâia țăcălia, fără să scoată o vorbă, cu mâna rămasă întreagă după luptele crunte cu maurii, *el manco de Lepanto*, ciungul de la Lepanto. A reținut, afurisitul, totul! Era înainte să se însoare ca să-și înnegrească zilele cu doña Catalina de Salazar, pe vremea când scria romanțuri pastorale pline de magie, descântece și fantezii, cu talent șchiop, cum el însuși spunea. După vreo doi ani am citit o cărțulie de-a lui în care povestea de-a fir a păr ce-i istorisisem eu. Nu-l credeam capabil de o asemenea memorie și, mai ales, ciung fiind, să scrie o cărțoaie fără seamăn" (Țurlea, 2014, p. 19).

Portrete memorabile le face naratorul, chiar la începutul romanului, și acelor viteji cu puteri supranaturale. Astfel, Setilă este descris ca fiind „un bărbat urât ca noaptea, cu un cap țuguiat și cu câteva smocuri de păr, ochi atât de mici că trebuia să-i cauți în fundul capului, să le vezi culoarea. La trup semăna cu o pară, un burdihan cum nu se poate mai încăpător se sprijinea pe două picioare incredibil de mici, numai mușchi, ca niște lemne strâmbe în care păreau să se fi adunat toate nodurile din lume. În burdihanul ăsta golea fără încetare clondire, damigene, butoiașe și butii cu vin, că te cruceai cum de nu plesnește…." (Țurlea, 2014, p. 20). Flămânzilă este prezentat drept fratele lui Setilă și e caracterizat după cum urmează: „o slăbătură de om, că-ți venea să-i întinzi ultimul codru de pâine din casă, doar să nu-l vezi cum se prăbușește de foame. (…) Dar mânca ceva de speriat! Un miel sau un porc întreg abia îi ajungeau când se trezea din somn și după câteva ceasuri zbiera de foame" (Țurlea, 2014, p. 20-21). Întrucât era „un hârdău fără fund", „oricât ar fi mâncat, tot piele și os rămânea. Călugării și medicii în devenire îl rugau uneori să-i lase să studieze pe scheletul lui oasele trupului și o făcea cu plăcere dacă îi promiteau o masă ca lumea. (…) Un pictor s-a amuzat mai demult și l-a imortalizat în câteva tablouri renascentiste înfățișând lecții de anatomie. Vesalius a folosit în cartea sa despre anatomia umană, *De humani corporis fabrica*, schițe pe care i le făcuse lui Flămânzilă când se oprise vreo săptămână la Antwerpen" (Țurlea, 2014, p. 21). La fel ca fratele său, acesta „era frumos de-ți venea să mănânci

pământul fugind, să nu visezi urât noaptea. Nasul turtit, purtările necioplite, îmbrăcămintea grosolană. Și unul și celălalt erau săraci lipiți pământului, dar cu minte pătrunzătoare, cinste, vitejie și îndrăzneală" (Țurlea, 2014, p. 22). Merită citată și următoarea paralelă făcută între cei doi și celebrii uriași din capodopera literaturii franceze: „Povestea fraților ăstora s-a vândut ca pâinea caldă după ce François Rabelais i-a numit cu sfială Gargantua și Pantagruel, în faimoasele lui cărțoaie, mai exagerând ici-colo, mai inventând pe alocuri, descriindu-i altfel decât sunt în realitate" (Țurlea, 2014, p. 22). La rândul său, Gerilă se remarcă prin aceea că e un piroman neîntrecut: „Se pricepea ca nimeni altul să dea foc, prepara din te miri ce praf de pușcă sau prafuri care să explodeze, inventa amestecuri pentru fel și fel de pocnitori. Fusese ucenicul unui chinez, maestru în stăpânirea focului, celebru în tot Orientul Îndepărtat, despre care scrisese Ulrich von Strelitz în admirabila sa lucrare *Artele focului*, greu de găsit în vreo bibliotecă ori pe rafturile vreunui negustor. Câinele de Loyola a pus să fie arsă pe rug, susținând că ar vorbi doar despre lucrările Diavolului" (Țurlea, 2014, p. 23). Despre Ochilă se precizează din start: „avusese cea mai aventuroasă viață dintre noi toți. Fusese corăbier, apoi pirat, colindase o droaie de mări, ajunsese în Imperiul Han, Cathay și Cipangu, hămălise pe corăbii care aduceau piper negru din Malabar, nucșoară din Moluce, camfor din Sumatra, rădăcini de galanga din China, dar și țesături de mătase și covoare scumpe din Persia și Egipt, șofran din India, perle și rubine din Ceylon, arme scumpe din ținutul Oxului, își pierduse un ochi într-o bătălie cu un vas al conchistadorilor spanioli, plin cu aur și sclavi…" (Țurlea, 2014, p. 24). Păsări-Lăți-Lungilă ieșea în evidență prin frumusețea sa, căci, după cum remarcă Vorbilă, „bărbat mai frumos în viața mea n-am mai văzut, dar e drept că trebuia să îmi dau capul pe spate să admir frumusețea asta, atât de înalt era, ca un fag falnic", adăugând apoi: „Părea din neamul uriașului Morgante, numai că, spre deosebire de uriașii înfumurați și lipsiți de buna-cuviință, era binecrescut și fără țâfnă. Culegea cu palmele lui cât lopețile merele cele mai coapte din pomii cei mai înalți. Crescuse pe lângă o trupă ambulantă de circ și învățase toate trucurile acrobaților și bufonilor: sărea cu o ușurință de neînchipuit, se încolăcea, își aducea capul între picioare și se făcea ghem și se rostogolea ca o minge, părea ușor ca un fulg, învățase să îmblânzească toate animalele pământului, îi făcea pe oameni să se prăpădească de râs cu giumbușlucuri și strâmbături. Nimeni nu-l întrecea" (Țurlea, 2014, p. 27). Totodată, despre el se menționează: „N-a avut parte de ce i-a plăcut mai mult în viață, să fie artist de *commedia dell' arte*, pentru că trupa la care se aciuase a fost atacată, jefuită și în parte nimicită de bandiți tocmiți de un principe venețian convins că piesa nouă pe care o jucaseră în fața lui, una dintre primele ale aiuritului ăluia de Will, îl făceau de râs pe el, cel sortit să ajungă doge" (Țurlea, 2014, p. 27-28). De asemenea, se specifică despre Păsări-Lăți-Lungilă că „…multe alte femei au vrut să-l urmeze și multe au și făcut-o, fără vreun folos vizibil pentru ele,

sau așa se știe. Omul nostru avea un lipici al lui, în multe locuri i se spunea Banditul Gentilom, în altele Frumosul Ioan sau pur și simplu Don Juan. Limba îi era mieroasă, știa pe dinafară un munte de texte din care recita fără să stea pe gânduri, vorbea mai multe limbi, istorisea și cânta mai bine ca menestrelii de pe vremuri…" (Țurlea, 2014, p. 28-29). E necesar să facem o remarcă și anume că în romanul scriitorului contemporan, spre deosebire de basmul lui Creangă, cei care formează ceata de hoaște bătrâne, înainte de a ajunge prietenii de nădejde ai lui Harap Alb, au fost foarte buni camarazi ai tatălui său, Craiul. Acesta are trei fii, dintre care doi pe parcurs mor în confruntarea cu Spânul, conducătorul armatei cotropitoare a Împăratului Roșu, atunci când pornesc să îl ajute pe Verde Împărat în lupta cu temutul său dușman. De altfel, pe când era tânăr, miluindu-l pe un orb pe care-l întâlnise în Creta, Craiul aflase de la el ce îi este sortit în viitor, căci orbul îi spuse: „– Ești în floarea vârstei. Vei mai trece prin încercări. Vei ajunge să domnești peste o țară. Vei avea trei feciori și doi dintre ei vor muri de tineri. Dar s-ar putea să-ți vezi nepoții, dacă un șef de oști spân va fi oprit" (Țurlea, 2014, p. 80). Spre deosebire de cel din basmul lui Creangă, Craiul din roman este numit astfel nu datorită statutului său regal de stăpânitor peste o crăie, ci pentru a face referință, prin porecla respectivă, la aventurile sale amoroase din tinerețe. Totodată, menționăm că cei trei fii ai săi în opera lui Stelian Țurlea se numesc Ioan, Gheorghe și Petru, având, după cum observăm, nume ce coincid cu cele ale sfinților din religia creștină, întrucât au de luptat cu oastea păgânului Spân, dar numai cel mai mic dintre ei, Petru, va fi învingător după ce, ca slugă a Spânului care-l va numi Harap Alb, va trece cu brio de toate încercările cumplite la care îl va supune stăpânul său.

Un alt personaj-surpriză în *Relatare despre Harap Alb*, pe lângă Vorbilă, este tânărul Odiseu Andruțu care, și el, îl va însoți pe fiul cel mic al Craiului în peripețiile lui spre Împărăția Verde. Odiseu era „fiul unui căpitan aromân care speriase în mai multe rânduri turcii și care trecuse Dunărea într-o iarnă înot printre sloiurile pe care le evitase ca un rățoi de baltă" (Țurlea, 2014, p. 101). Când fiul cel mic Petru îi vorbi lui Odiseu despre dorința sa de a-l înfrânge de unul singur pe Spân, acesta fu de acord: „– Eu zic să plecăm, spuse el în aromână. Dacă ne e scris să murim, ne împotrivim degeaba. Dacă îi e scris să moară de mâna noastră, se ascunde degeaba, dacă înțelegi ce vreau să spun" (Țurlea, 2014, p. 103). În lungul drum la care au pornit, fiul Craiului și Odiseu, la un moment dat, poposesc la un han ce se cheamă Pe Deal, iar numele hangiului e Toma. Aici cei doi îi vor întâlni pe uriașii buni la suflet din șleahta lui Vorbilă. Atunci când îi vede pentru prima dată, Odiseu, la întrebarea lui Petru de unde îi cunoaște, răspunde: „– Nu-i știu, dacă înțelegi ce vreau să spun. Nu i-am văzut în viața mea și nici nu știam că există. Dar maică-mea îmi spunea niște basme cu unul Setilă, care sorbea un râu și nu se sătura, cu unul Flămânzilă, care mânca o cireadă odată și sărăcea satele, unul

Gerilă, care dormea pe jăratic și urla că-i e frig, un altul Ochilă, care vedea pasărea ascunsă în crăpătura stâncilor din spatele munților, dacă înțelegi ce vreau să spun. Și mai era unul al cărui nume nu-l mai țin minte…" (Țurlea, 2014, p. 113). La auzul acestor vorbe ale tânărului voinic, cel care nu a fost numit, întreabă: „– Păsări-Lăți-Lungilă, cumva?" „– Întocmai! se lumină Odiseu Andruțu. Dar el n-am înțeles niciodată ce făcea, pentru că îmi rămânea gândul la Ochilă care vedea pasărea din spatele muntelui…" (Țurlea, 2014, p. 113). Analizând acest fragment, A.-M. Cornilă-Norocea relevă următoarele: „basmul devine astfel un referent chiar pentru personajele implicate într-un scenariu existențial și narativ similar cu cel din basmul matrice – o poveste preexistentă semnalată de mai multe ori prin secvențele: *exact ca în basm*, *ca în poveste*. Este angajată aici o dublă conștiință a poveștii-matrice: personajele știu povestea, la fel și cititorul; autorul face complice cu ochiul cititorului, inserând elemente mnezice menite să evoce matricea. Realitatea ficțională se revendică de la o poveste, iar personajele au această conștiință, uneori dilemă, legată de ascendența textuală" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 514). Apoi, după ce e întrerupt de furiosul Păsări-Lăți-Lungilă care se indignă că nu îl cunoaște, Odiseu continuă să-și exprime nedumerirea: „Asta e, dacă înțelegi ce vreau să spun. Dacă era basm, cum de sunteți în viață? Dacă nu era basm, cum de știa mama de voi? Și mai zicea că îl ține minte de la mama ei, pe care eu nici n-am apucat-o… Or, asta nu se poate! Ca să știe bunica basmul, ei ar fi trebuit să fi trăit înaintea ei, sau cel mult în timpul vieții ei, dacă înțelegi ce vreau să spun. Adică ar fi fost prea bătrâni acum sau morți demult, nu să stăm cu ei la masă… Și nici măcar unu-doi, ci toți deodată, exact ca în basm!" (Țurlea, 2014, p. 114). Cu referire la aceste întrebări pe care și le pune flăcăul Odiseu sieși, dar și cititorului, aceeași cercetătoare de peste Prut specifică: „O posibilă rezolvare rezonabilă este oferită de mezinul Craiului, care consideră că poreclele puteau fi preluate din basmul ce le-a plăcut prea mult. Odiseu Andruțu e dispus să accepte explicația, deoarece, după cum mărturisește, el însuși purta numele unui călător din vechime, fără să fi trecut prin peripețiile acestuia. Deși Vorbilă îi sfătuiește să fie cumpătați și discreți, tovarășii «fabuloși», orgolioși, sunt gata să-și dovedească puterile, iar Odiseu (alături de cititor) e din nou contrariat. Explicația rațională nu mai rămâne plauzibilă, revenindu-se la o posibilă explicație fabuloasă: «– Chiar ei sunt? Cum se face asta? – I-ai auzit doar, îi spuse Vorbilă. Iar cum se face, chiar că nu știu să-ți spun»" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 514-515).

Cât privește Spânul, e necesar să reliefăm deosebirea flagrantă dintre cel din basmul lui Creangă și cel din romanul lui Stelian Țurlea. Astfel, cum remarcă regretatul acad. Eugen Simion în monografia sa *Ion Creangă. Cruzimile unui moralist jovial*, în discuția lui cu fiul cel mic al Craiului pe care are de gând să și-l facă slugă, e surprinzător „slabul discurs al Spânului (discursul ispitei).

Argumentul lui este că «locurile aiestea sunt șugubețe» și «întâmplarea» vine de oriunde și oricând și că omului, în genere, îi cade greu să fie singur. Motivații neconvingătoare" (Simion, 2011, p. 50). Pe când în persoana Spânului din roman, relevă Tudorel Urian, avem „un soi de ofițer cinic școlit cu lecturi din Machiavelli, așa cum o demonstrează replicile sale din conversația cu Petru/Harap Alb: «Folosești forța, luminăția ta, învingi prin viclenie, te faci temut de prostime, urmat și respectat de soldați, asta cred eu! Îi nimicești pe aceia care ți-ar face rău într-o bună zi! Îmbină viclenia vulpii cu forța leului! Să fii vulpe, ca să recunoști cursele, și să fii leu ca să-i sperii pe lupi. Un stăpânitor înțelept nu trebuie să-și țină cuvântul atunci când acesta s-ar întoarce împotriva lui și când motivele care l-au făcut să promită un lucru au încetat să mai existe… »" (Țurlea, 2014, p. 308-309). De altfel, însuși interlocutorul Spânului îi spune la un moment dat: „– Vorbești ca un principe" (Țurlea, 2014, p. 129), prin aceasta amintind de opera cea mai cunoscută a ilustrului autor italian, scrisă în 1513, dar publicată abia în 1532. Totodată, menționăm că Spânul în roman este ridiculizat atunci când i se face următorul portret: „Își scosese coiful de bronz sau de fier pe care-l ținea într-o mână și avea țeasta învelită într-o scufiță roșie de pluș. Părea o femeie afurisită, cu o tăietură în loc de buze, un nas coroiat și ascuțit, ochii mici și scăpărând a primejdie" (Țurlea, 2014, p. 16), dar mai ales când Vorbilă precizează în legătură cu el: „Am fost uluit de subțirimea glasului său, părea un glas de adolescent sau, mai degrabă, un glas de scapete, era imposibil să nu te pufnească râsul" (Țurlea, 2014, p. 14).

Criticul Tudorel Urian remarcă în articolul său despre romanul lui Stelian Țurlea că în cazul operei respective avem de-a face cu „un joc narativ fără nici o altă semnificație dincolo de un mai mult sau mai puțin amuzant joc al măștilor" (Țurlea, 2014, p. 309) și aduce acest exemplu memorabil: „Împăratul Verde împrumută uneori, pentru puțin timp, masca legendară a lui Ștefan cel Mare: «Dusese mai bine de patruzeci de războaie și la capătul fiecăruia, după ce se adunau și îngropau morții, potrivit datinilor străbune, punea să se înalțe o biserică ori o mânăstire, spre slava lui Dumnezeu și bucuria cinului preoțesc care îi aducea mulțumiri la fiecare slujbă. Omorâse cu mâna lui războinici aprigi ai multor seminții, i se dusese vestea în toate zările că e crud, însă drept»" (Țurlea, 2014, p. 309), precizând totodată: „Firește, cu excepția acestui succint portret, nimic din ceea ce face Împăratul Verde nu mai contribuie la stabilirea unor eventuale similitudini cu domnitorul moldovean" (Țurlea, 2014, p. 309-310). Cercetătoarea Ana-Maria Cornilă-Norocea specifică, la rândul ei, că „Împăratul Verde avusese un fiu viteaz și foarte priceput în arta războiului, dar fusese ucis de Spân; se evocă astfel situația de criză sau lacuna din basm, menită să reunească personajele într-un conflict epic susținut. Apusul, care îi oferise sprijin Împăratului o vreme, îi uitase vitejia și importanța, părăsindu-l acum pe cel supranumit «atlet al credinței creștine». Luptase cu barbarii înainte de cucerirea Constantinopolului, iar

lumea creștină, care-l lăudase și binecuvântase (Papa însuși îl gratificase cu o binecuvântare neacordată vreodată vreunui rege sau împărat apusean), acum îl părăsise, considerând că e prea bătrân și ar trebui să se descurce singur sau să lase tronul unui urmaș mai tânăr. Avea vreo douăzeci de copii, băieți și fete, îi trimisese la învățătură și păstrase lângă el doar pe feciorul ce a fost mai apoi ucis de spân. (…) În figura acestui personaj se îmbină așadar ecouri legate de câțiva eroi ai neamului românesc: Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 520).

Cu referire la alt personaj din roman, același T. Urian relevă: „Ursul însuși a cărui împărăție este călcată de Harap Alb în căutarea salatei care, arsă în foc, doboară o armată (cânepa halucinogenă), are parte de un final care seamănă ca două picături de apă cu cel al lui Othello" (Țurlea, 2014, p. 310). La fel ca protagonistul piesei shakespeariene, Ursul este și el un maur poreclit astfel, după cum menționează unul dintre oaspeții lui Verde Împărat, dogele venețian, atunci când aduce vorba despre el: „…salata e în mâna unui maur ursuz și ciufut, căruia i se spune pentru asta Ursul, stabilit prin părțile Triestului. Acolo ar fi cumpărat o limbă de pământ, numai stâncă și granit, care se prelungește în mare" (Țurlea, 2014, p. 160). Precizăm că în roman acesta e un vechi cunoscut al lui Ochilă cu care el „se însoțise în isprăvile sale nerușinate prin Lumea Nouă, în căutare de avere" (Țurlea, 2014, p. 165-166). De asemenea, considerăm că e cazul să semnalăm confuzia făcută de T. Urian în enunțul său de mai sus despre maurul poreclit Ursul. În cartea lui Țurlea nu se menționează care e sfârșitul acestuia, dar mai există un personaj, maur și el, anume regele din Cipru care figurează printre cei veniți la apelul lui Verde Împărat să lupte cu dușmanul comun, hoarda barbarilor. Despre el, în încheierea romanului, se precizează: „Regele maur din Cipru, abia revenit în insula lui, și-a ucis nevasta, despre care aflase un zvon mișelesc că l-ar fi înșelat, apoi și-a pus și el capăt zilelor" (Țurlea, 2014, p. 300), ceea ce amintește de faptele personajului cu numele căruia e intitulată celebra tragedie a marelui dramaturg englez.

În legătură cu fata Împăratului Roșu care va deveni, în final, soția lui Petru/Harap Alb după ce acesta îl va ucide în luptă dreaptă pe Spân, e necesar să specificăm că în roman ea poartă un nume legendar, Semiramis, despre care se remarcă: „Împăratul o numise cu gândul la frumoasa Babilonului, pentru care regele construise mărețele grădini suspendate, minune a lumii. Dacă ar fi găsit meșteri capabili, i-ar fi dăruit și el grădini asemănătoare, dar nimeni nu era în stare să refacă planurile străvechi, în cazul în care n-or fi fost vreo poveste" (Țurlea, 2014, p. 56-57). Aici se impun câteva concretizări. În fascinanta carte *Enciclopedia minunilor lumii* despre grădinile respective se precizează: „Potrivit unei legende, Grădinile suspendate ale Semiramidei au fost construite de către regele Nabucodonosor (605-562 î. Hr.) la rugămintea soției sale Amitys sau Amuhea" care „era copleșită de tristețe, din pricina

peisajului monoton al Babilonului" (Meshceriakov, Pahomov, Parhomenko ș. a., p. 12). De asemenea, sunt evocate afirmațiile istoricului Diodor din Sicilia, conform cărora „aceste grădini se întindeau pe o suprafață de 15 mii de metri pătrați, fiind dispuse pe patru nivele, cu înălțimea totală de 77 metri" (Meshceriakov, Pahomov, Parhomenko ș. a., p. 12). Totodată, se menționează că ele „poartă numele reginei Asiriei. Semiramida a trăit cu mult timp înaintea construirii grădinilor; se presupune că ea a avut doar ideea acestui proiect. Legenda povestește că Semiramida i-a cerut unui rege asirian, ca răsplată pentru dragostea ei, permisiunea să conducă țara timp de trei zile. Primind acordul, ea a poruncit ca regele să fie omorât. Acest ordin a fost îndeplinit imediat. Așa a devenit Semiramida regina Asiriei. Ea a dus numeroase războaie cu vecinii" (Meshceriakov, Pahomov, Parhomenko ș. a., p. 12-13). Cu referire la fiica Împăratului Roșu, e necesar să reliefăm îndărătnicia ei și faptul că Harap Alb, pentru a o cuceri, e nevoit să joace un spectacol, la vederea căruia, se remarcă în roman, „Vorbilă și ai lui înmărmuriseră de multă vreme, ascultând replicile și urmărindu-i îndeaproape pe Harap Alb și prințesa Semiramis. Setilă și Flămânzilă uitaseră de sete și de foame. Ochilă își scuipa în sân că scăpase de o muiere ca asta, o pacoste curată, pe care o îmblânzești cu greu" (Țurlea, 2014, p. 262). Astfel că lectura acestui pasaj îi evocă unui cititor cât de cât cultivat o binecunoscută comedie shakespeariană, despre care precizează și Ana-Maria Cornilă-Norocea atunci când relevă că Stelian Țurlea creează „o relație conflictuală (mascând de fapt afecțiunea incipientă dintre cei doi tineri) între Harap Alb și Semiramis, pseudo-conflict ce amintește de scenariul din *Îmblânzirea scorpiei*, de negocierea teritoriului între voința/încăpățânarea feminină și puterea/ Curtoazia masculină. De altfel, urmărind jocul celor doi tineri, alternanța ofensivă-defensivă la masculin și feminin, Vorbilă reflectează: «Trebuie să-i povestesc asta lui Will (…) Să scrie o piesă despre cum să îmblânzești o femeie îndărătnică»" (Cornilă-Norocea, 2019, p. 530).

Cât despre calul protagonistului din roman, relevăm că, spre deosebire de calul năzdrăvan din basmul crengian, cel pe care și-l alege mezinul Craiului în cartea lui Stelian Țurlea nu se remarcă prin nimic, atâta doar că se precizează despre el: „…își alese din grajduri cel mai bun cal și se pregăti să plece, fără știrea domnitorului" (Țurlea, 2014, p. 103). Presupunem că în opera scriitorului contemporan, Odiseu Andruțu e cel care a luat locul calului năzdrăvan din povestea clasicului român, deoarece, atunci când îl povățuiește pe fiul său să se ferească de omul spân, Craiul îi spune totodată: „…fii treaz mereu, nu te încrede decât în fratele tău de sânge Andruțu" (Țurlea, 2014, p. 104), pe când în creația humulești eanului acesta îi zice feciorului cel mic: „…la toată întâmplarea, calul, tovarășul tău, te-a mai sfătui și el ce ai să faci, că de multe primejdii m-a scăpat și pe mine în tinerețele mele!" (Creangă, p. 89).

În încheiere, merită să relevăm că, așa cum precizează Tudorel Urian, *Relatare despre Harap Alb* „respectă întru totul derularea epică a poveștii lui Creangă chiar dacă autorul optează pentru o formulă narativă oarecum schimbată, de roman picaresc tradițional” (Țurlea, 2014, p. 308) și că același critic apreciază la justa valoare izbânda prozastică a lui Stelian Țurlea afirmând că scriitorul român ne-a dat „un soi de carte a cărților în care este condensată întreaga memorie culturală a lumii, din antichitate până în zilele noastre” (Țurlea, 2014, p. 309), ceea ce a remarcat autorul însuși când a menționat despre romanul său: „…am încercat să topesc în el toată înțelepciunea lumii și s-o aduc pe meleagurile noastre, sper să fi reușit. Mi-a făcut o plăcere nebună!” (Păuna, 2019). Totodată, în contextul în care se pune problema dacă mai este Ion Creangă actual, dacă este sau nu citit el în România de azi (a se vedea, în acest sens, materialul publicat în 2019 de Florian Saiu și intitulat *Îl mai citesc românii pe Ion Creangă? 182 de ani de la nașterea unui mare povestitor*), ajungându-se până la așa solicitări de a-l exclude din programa școlară, accentuăm necesitatea revenirii la creațiile sale care rămân nemuritoare prin aceea că servesc anumitor prozatori contemporani drept surse pentru elaborarea propriilor opere, acestea fiind, în intenția lor, rescrieri ale fascinantelor texte ce constituie moștenirea literară rămasă de la inegalabilul humuleștean.

Referinţe bibliografice:

1. CORNILĂ-NOROCEA, Ana-Maria. *Ficțiunea biografică și rescrierea*: *reconfigurări ale autorului și cititorului în romanul postbelic*. București: Editura Tracus Arte, 2019, 590 p.
2. CREANGĂ, Ion. *Povești și povestiri*. Bucureşti: Editura Lucman, f. a., 224 p.
3. MESHCERIAKOV, B., PAHOMOV, E., PARHOMENKO, O ș. a. *Enciclopedia minunilor lumii*. Trad. de Alexandru Rusu. Editura ROOSSA, f. a., 256 p.
4. PĂUNA, Oana. *Stelian Țurlea jonglează cu literatura și amețește cititorii prin introspecție*, *emoție și suspans* [online]. Disponibil: https://elitaromaniei.ro’stelian-turlea-jongleaza-cu-liter… [citat 10.10.2022].
5. PECICAN, Ovidiu. *Acorduri și dezacorduri critice*: *întâmpinări și comentarii*. Cluj-Napoca: Editura Ecou Transilvan, 2012, 259 p.
6. SIMION, Eugen. *Ion Creangă*. *Cruzimile unui moralist jovial*. Iași: Editura Princeps Edit, 2011, 180 p.
7. ȚURLEA, Stelian. *Relatare despre Harap Alb*. Ediția a 2-a, București: Editura Cartea Românească, 2014, 318 p.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia* (*sec*. *XIX până în prezent*), Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.